

4-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerde Akşam Yemeği Sırasında Ebeveyn- Çocuk Etkileşimi ve Teknoloji Kullanımı

Parent-Child Interactions and Use of Technology During Dinnertime in Families with Children Aged 4-6

Dilara Harmandar Ergül¹, Nesrin Işıkoğlu²

¹ Sorumlu Yazar, Öğr. Gör., Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Kale Meslek Yüksekokulu, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye, dharmandar@pau.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-0865-5090>)

² Prof. Dr., Temel Eğitim Bölümü, Eğitim Fakültesi, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye, nisikoglu@pau.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-7010-302X>)

Geliş Tarihi: 03.06.2022

Kabul Tarihi: 07.12.2022

ÖZ

Bu araştırmada, 4-6 yaşlarındaki çocuklar ve ebeveynlerinin yemek sırasındaki etkileşimlerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda ebeveynlerin çocuklarıyla yemek sırasındaki etkileşimleri, ifadelerin türü ve içeriği, ebeveynlerin etkileşimlere dair görüşleri ve çocukların yemek sırasında teknolojik aletlerle etkileşim kurma durumu incelenmiştir. Nitel durum çalışması desenindeki araştırmanın çalışma grubunu kolay ulaşılabilir durum örneklemesiyle ulaşılan 17 çocuk ve ebeveynleri oluşturmuştur. Gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. Bulgular “Akşam yemeklerine genel bakış” ve “Yemek sohbetleri” olarak adlandırılan iki temada sunulmuştur. Sonuç olarak; ailelerin genellikle birlikte yemek yedikleri ancak yemekteki etkileşimlerinin sınırlı olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin genellikle çocuklarına emir bildiren ifadeler yönelterek yemeğini bitirmeye yönlendirdiği; çocukların ise yemek dışındaki konulara da yoğunlaşarak sohbet etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Genel etkileşimler sınırlı olmasına rağmen yemek sırasında öğrenme fırsatlarının yakalandığı da dikkat çekmiştir. Son olarak teknolojik aletlerle kurulan etkileşimin hem doğrudan hem de arka planda gerçekleşebildiği ve az sayıda çocuğun ekrana maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yemek zamanı etkileşimleri, akşam yemeği sohbetleri, ebeveyn-çocuk etkileşimi, ebeveyn-çocuk iletişimi, teknoloji kullanımı.

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the dinnertime interactions of 4-to-6-year-old children and their parents. In this context, how the parents interact with their children during the meal, the type and content of their verbal expressions, parents' opinions on the interactions, and the children's interaction with technological tools were examined. A qualitative case study design was used to examine dinnertime interactions. The participants of the study consisted of 17 children and their parents, who were reached through convenience sampling. Content analysis was used to analysis data collected through observation and semi-structured interviews. The findings are presented in two main themes; (1) Overview of dinners and (2) Dinnertime conversations. The study results revealed that families usually eat together, but their dinner time interactions are limited. It has been observed that parents use command expressions that will direct their children to eat, and children use expressions that aim to chat. It was noted that although the

interactions were limited, learning opportunities were captured. Finally, it has been determined that a small number of children use technological tools at dinnertime.

Keywords: Dinnertime interactions, dinnertime conversations, parent-child interaction, parent-child relationship, use of technology.

GİRİŞ

Aile, okulöncesi dönemdeki çocuğun en çok etkilendiği sosyal kurumdur. Ebeveynlerin çocuğa sunduğu ev ve materyal gibi fiziksel unsurların yanı sıra çocuklarıyla kurdukları iletişim de çocuk gelişiminin esas unsurlarından biridir. Aile tarafından çocuğa sunulan sözel ifadelerin zenginliği ileriki yıllardaki başarının temelini oluşturmaktadır (Beals, 1997; Beals ve De Temple, 1992; Snow, 1993). Günlük aktiviteler sırasında çocuk ve ebeveynleri arasındaki etkileşimlerin önemi nedeniyle birlikte kitap okuma ya da oyun sırasındaki ebeveyn-çocuk ifadeleri özellikle dil ve erken okuryazarlık becerilerine yönelik araştırmalarda sıklıkla ele alınmaktadır (Akgün ve Yeşilyaprak, 2011; Aram, Fine ve Ziv, 2013; Çakır, 2016; Hindman, Skibbe ve Foster, 2014; Rowe, 2008; Rowe, Alexander Pan ve Ayoub, 2005). Ne var ki çocuğun ebeveynleri tarafından desteklenmesi sadece çocukla doğrudan ilişkili olan bu etkinliklerle sınırlı değildir. Hayatın bir parçası olan banyo yapma, kıyafet giyme/çıkarma, birlikte televizyon izleme ya da yemek yeme gibi rutinler de birer etkileşim fırsatıdır. Çocuk için alışılmış ve önceden tahmin edilebilir hale gelen bu tekrarlı etkileşimler, çocukların öğrenmesini sağlamaktadır (Tamis-LeMonda, Custode, Kuchirko, Escobar ve Lo, 2018).

Birlikte yenilen akşam yemekleri sırasında çocuğun gün içinde yaptıklarını anlattığı veya ebeveynlerin bir planı açıkladıkları sohbetler çocukların farklı ve detaylandırılmış anlatılara maruz kalmalarını sağlayan fırsatlardır (Snow, 1993; Snow ve Beals, 2006). Dahası yemek zamanındaki etkileşimler kültürel kökenleri ve ailesel süreçleri yansıtmaları ve kendiliğinden meydana gelmesi nedeniyle diğer çocuk odaklı ve kısıtlandırılmış süreçlerden farklılaşmaktadır (Pan, Perlmann ve Snow, 2000). Başka bir ifadeyle yemek sırasındaki sohbetler sadece dil kullanımına örnek olmanın ötesinde, ailenin sosyal dinamiklerine dair de fikir vermektedir. Bu dinamikler çocuğun aile üyeleriyle gerçekleştirdiği paylaşımlar sayesinde iyi oluş halini desteklemenin (Fiese, Foley ve Spagnola, 2006; Fiese ve Schwartz, 2008) yanı sıra dilin sosyal bağlamdaki kullanımını öğrenme fırsatını da sunmaktadır (Blum-Kulka, 1997; Kultti, 2014).

Aile dinamiklerini doğal bir bağlamda sunması nedeniyle yemek sürecindeki etkileşimler araştırmalara konu olmakta ve çeşitli açılardan ele alınarak incelenmektedir. Bazı araştırmalarda yemek sırasındaki etkileşimlerdeki kültürel farklılıklara odaklanılmaktadır (Aukrust ve Snow, 1998; Blum-Kulka, 1994; 1997; Hu, Torr, Wei ve Jiang., 2021; Ochs ve Shohet, 2006). Toplumsal yapının doğal bir süreci olarak yemek saati etkileşimleri; dilin günlük hayattaki kullanımına dair kullanımlarının çocuklara kazandırılmasında kritik rol oynamakta ve kültürden beslenmektedir. Ochs ve Shohet (2006) yemeğin kültürel bir sembol olduğuna değinerek farklı milletlerin yemek sürecine bakış açılarının farklı olduğunu, bu farkların yenilen yemekten aile üyelerinin kurduğu iletişime kadar her şeyi farklılaştırdığını belirtmiştir. Alanyazında; yemek sırasındaki sohbetlerde ailelerin önemsendiği noktaların (Blum-Kulka, 1997), sohbeti yönlendiren kişilerin (Blum-Kulka, 1994) ya da sohbet içeriklerinin (Aukrust ve Snow, 1998) kültüre göre değiştiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin; Norveçli ailelerin anlatsal, Amerikan ailelerinin ise açıklayıcı konuşmaları daha çok ürettikleri bilinmektedir (Aukrust ve Snow, 1998).

Ailelerin yemek sırasındaki etkileşimleri kültürel olmakla beraber aynı kültürden gelmelerine rağmen ailelerin yemek etkileşimlerinde farklar olduğuna değinilerek sosyal ve kültürel özelliklerden ziyade ailelerin yaşam tarzlarının ve yemek alışkanlıklarının, etkileşimleri üzerinde belirleyici olduğuna dikkat çekilmektedir (Hu, Torr, Wei ve Jiang, 2019; 2021). Dolayısıyla yemek sırasında ebeveyn-çocuk etkileşimleri farklı açılardan ele alınmaktadır. Çocukluktaki dil ediniminin çok boyutlu doğası göz önünde bulundurularak bu süreçte hem

çocuğa sunulan sözel içeriklerin hem de bunların sunulma şeklinin önemli olduğu açıktır (Masek, Ramirez, McMillan, Hirsh-Pasek ve Golinkoff, 2021). Alanyazında yemek sırasındaki ebeveyn-çocuk sohbetlerini farklı açılardan ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin; açıklayıcı ve anlatısal ifade kullanımını inceleyen De Temple ve Beals (1991) her iki türe de sohbetlerde yer verildiği ve bunun çocuğun yaşına göre değişmediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı türleri ele aldıkları diğer bir çalışmada ise çocuk büyüdükçe ifade türlerinin kullanım sıklığı değişmiştir (Beals ve De Temple, 1992). Blum-Kulka (1994) ise ifade türünden ziyade etkileşimleri başlatma, sürdürme ve sonlandırma davranışlarına odaklanmıştır. Sonuç olarak çocukların konuşmayı sürdürmeye yönelik davranışlarının yetişkinlere göre daha çok başarısızlıkla sonuçlandığı ve sohbetleri yönetme gücünün ebeveynlerde olduğu görülmüştür. Yemek sırasında ebeveyn-çocuk tartışmalarının incelendiği bir araştırmada (Bova, 2019) ise ebeveynlerin başlatıcı olmadıkları ve genellikle çocuklarının davranış ya da ifadelerine tepki olarak iletişime geçtikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yemek konuşmalarının içerik açısından incelendiği araştırmalarda ise farklı sonuçlar öne çıkmaktadır. Örneğin Beals (1997) çocukların yemek sürecinde yeni kelimeler öğrendiğini, ailelerin bu amaçla anlamsal bağlantıları vurgulayarak çocuklarını desteklediklerini, çocuklarınsa daha çok önceki öğrenmelerinden ya da içinde buldukları bağlamdan yola çıkan sohbetler ettiklerini belirtmiştir. Sheng, Dong, Han, Tong ve Hu (2021) ise yemek sürecindeki etkileşimlerin içeriklerine odaklanarak; bağlamsal ve çatışmalı, bağlamsal ve çatışmasız, bağlam dışı ve çatışmalı, bağlam dışı ve çatışmasız olarak dört etkileşim tipinin yemekte kullanıldığını belirtmişlerdir. Okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin daha çok bağlam dışı ve çatışma içermeyen etkileşimler başlatırken çocukların çatışma içermeyen ancak bağlamsal sohbetler başlattıkları bulunmuştur. Bova (2020; 2021) ise ebeveynlerin yemek yenmesi ve sofrada gibi bağlamlara odaklanırken çocukların günlük yaşamlarına dair farklı bağlamlara ilişkin ifadeleri de tercih ettiğini görmüştür.

Ebeveyn ve çocuk etkileşimlerinin oyun oynama, kitap okuma, sohbet etme, TV izleme, giyinme ve yemek yeme gibi çeşitli bağlamlara göre karşılaştırılmalı olarak incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır (De Temple ve Beals, 1991; Dougherty, 2009; Hoff, 2020; Hoff-Ginsberg, 1991; Longobardi, Spataro ve Calabro, 2021). Bu çalışmalarda her bir bağlamda kullanılan ifadeler birbiriyle ilişkili olmakla beraber (De Temple ve Beals, 1991) kitap okuma ve oyun zamanına göre yemek sırasındaki ifade sayısının daha sınırlı (Hoff-Ginsberg, 1991; Longobardi, Spataro ve Calabro, 2021) ancak televizyon izleme etkinliklerindeki daha çok (Dougherty, 2009) olduğu görülmüştür. Hoff (2010) ise anne ve çocukların ürettikleri sözce sayısı ve uzunluğunun bağlama göre değişmediğini ancak kelime sayısı ile mevcut konu hakkında sohbetin sürdürülmesinin kitap okurken daha çok, oyun ve yemek zamanlarında ise daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yemek sürecinin niteliğinin, çocuklara olan etkileri de araştırmalara konu olmaktadır. Bu çalışmalarda aile içindeki nitelikli etkileşimlerin, çocukların; dil (Beals, 1997; Beals ve De Temple, 1992; Snow ve Beals, 2006), erken okuryazarlık (Busch, 2016; Snow ve Beals, 2006) ve bilişsel (Beals ve De Temple, 1992) becerileriyle olan ilişkileri ortaya konmuştur. Annelerin kullandığı ifadelerin çocukları desteklediği gibi çocuklar da annelerin kullandığı ifadeleri yordamaktadır. Reese, Haden ve Fivush (1993) annelerin detaycı konuşmalarının çocukların hafıza ve hatırlama durumları ile olan ilişkisini inceledikleri çalışmalarında; çocuk 40 aylıkken annenin kullanımlarının çocuğu etkilediği, çocuk büyüdükçe ise bu ilişkinin iki yönlü bir hal aldığı görülmüştür.

Son olarak yemek sırasında ekran kullanımı da araştırmalara konu olmaktadır. Aileler, yemek sırasında televizyon ya da tablet kullanmayı tercih edebilmektedir (Akca ve Ayaz Alkaya, 2019; Chen, Li, Rosner ve Hiniker, 2019; Gökçe ve diğ., 2021; Gündoğdu ve diğ., 2016). Bu kullanım tercihleri hem çocukların beslenme alışkanlıklarını ve davranışlarını hem de aile içi etkileşimleri olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur. Parkes, Green ve Pearce (2020) 46 ve 122 aylar arasındaki 2085 çocukla yürüttükleri araştırmalarında resmi bir yemek ortamı

ve masası dışında ekran kullanımına aktif şekilde maruz kalarak yemek yiyen çocuklarda fazla kilo ve obezite riskinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Wenhold ve Harrison (2018) ise yemek sırasındaki ekran süresi arttıkça hem çocukların meyve ve sebze gibi yararlı yiyecekleri tüketiminin hem de ailenin yemek sırasındaki iletişimlerinin düştüğünü görmüştür. Yaşları iki ile beş arasında değişen 847 çocukla gerçekleştirilen bir çalışmada, yemek zamanında ekran kullanımının; günlük ekran süresi, abur cubur tüketimi ve çocukta duygusal ve davranışsal problemler ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Jusiene ve diğ., 2019). Trofholz, Tate, Loth, Neumark-Sztainer ve Berge (2019) ise abur cubur benzeri atıştırmalıklar tüketilirken televizyon izlenmesinin olumsuz gıda tüketimini arttırdığını ancak temel öğünlerdeki tüketimle ya da kiloyla doğrudan ilişkili olmadığını görmüştür. Bu araştırmaya göre tüketilen öğüne göre ekran maruziyetinin etkileri farklılaşmaktadır.

Yemek sırasındaki aile içi etkileşimler yurt dışında uzun yıllardır pek çok araştırmaya konu edilmesine rağmen Türkiye’de sınırlı kalan bir alan olmuştur. Yemek sürecini ele alan araştırmalar eğitsel süreçlerden ziyade çocukların beslenme durumları ve aile ilişkisine yönelmiştir (Aydın, Akay ve İbiş, 2017; Dereli, 2006). Anne-çocuk sözel etkileşimlerini incelerken bir bağlam olarak yemek sürecini ele alan birkaç çalışma (Çakır, 2000; Özcan Eroğlu, 1998) olmakla beraber doğrudan bu etkileşimlerin ele alındığı ve normal gelişim gösteren çocuklara odaklanan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın Türkiye’de farklı alanlarda çalışılan ancak eğitim alanında sınırlı kalmış özgün konusuyla alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca teknoloji ve medya kullanımındaki artış nedeniyle aile içi etkileşimdeki düşüş göz önünde bulundurulduğunda, çocuklar ve ebeveynlerinin bir arada geçirdikleri sınırlı zaman dilimlerinden biri olan yemek rutinlerinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Bu sürelerdeki etkileşimlerin tespit edilmesi ebeveyn-çocuk etkileşimlerine dair farkındalık yaratılmasında önemli bir adımdır. Bu çalışmada 4-6 yaşlarındaki çocuklar ve ebeveynlerinin yemek sırasındaki etkileşimlerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problemleri şu şekilde sıralanmaktadır;

- 4-6 yaş çocuğu olan ailelerde, akşam yemeği sırasındaki ebeveyn-çocuk etkileşimi (sözel ifadelerin türü ve içeriği) nasıldır?
- 4-6 yaşlarında çocuğu olan ebeveynlerin, akşam yemeklerindeki ebeveyn-çocuk etkileşimine ilişkin görüşleri nasıldır?
- 4-6 yaş çocukların, akşam yemeklerinde teknolojik araçlarla etkileşimleri nasıldır?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın inandırıcılığı ve aktarılabilirliği ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, 4-6 yaşlarındaki çocuklar ve ebeveynlerinin akşam yemeği sırasındaki etkileşimlerini derinlemesine incelemek amaçlandığından nitel durum çalışması deseni kullanılmıştır. Creswell (2020) durum çalışmasını, araştırmacının gerçek bir yaşam durumu hakkında görüşme, gözlem, doküman gibi farklı bilgi kaynakları üzerinden detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı bir yaklaşım olarak açıklamaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Denizli il merkezinde ikamet eden ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 4-6 yaşında çocuğu olan 17 aile oluşturmuştur. İlk aşamada, kolay ulaşılabılır durum örneklemesine göre ulaşılan 13 aileye araştırmanın amacı ve süreci açıklanmıştır (Creswell, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2018; Miles ve Huberman, 1994). Araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllü ailelerden bir hafta boyunca akşam yemeklerini video ile kaydetmeleri istenmiştir. Ancak gönüllü olmalarına rağmen altı aile çeşitli nedenlerle hiç video

göndermemiş, üç aile üç akşam yemeği, dört aile bir akşam yemeği videosu göndermiştir. Bu nedenle kriterleri sağlayan 10 aile ile tekrar iletişime geçilmiştir. Bunun sonucunda en az bir akşam yemeğini baştan sona net görüntü ve sesli olarak kaydeden 17 aile çalışmaya dâhil edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 1’de katılımcıların bilgileri yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		N	%
Çocuğun yaşı	4 yaş	3	17,65
	5 yaş	12	70,59
	6 yaş	2	11,76
Çocuğun cinsiyeti	Kız	11	64,71
	Erkek	6	35,29
Çocuk sayısı	Tek çocuk	8	47,06
	İki kardeş	7	41,18
	Üç kardeş	2	11,76
Anne eğitim durumu	İlkokul	3	17,65
	Lise	6	35,29
	Üniversite ve üzeri	8	47,06
Baba eğitim durumu	Ortaokul	1	5,88
	Lise	7	41,18
	Üniversite ve üzeri	9	52,94
Toplam		17	100

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Katılımcı ailelerin akşam yemekleri sürecince kaydettikleri videoları incelemek amacıyla yapılandırılmış gözlem formu oluşturulmuştur. Bu formda (1) yemek ortamına dair genel özellikler (tarih, süre, mekân, kişiler), (2) ebeveyn ve çocuk tarafından kullanılan ifadelerin türü ve (3) konuşmaların içeriği olarak üç ana bölüm bulunmaktadır (EK1). Tablo 2’de ebeveyn ve çocuk ifadeleri ve konuşma içeriği ile ilgili örnek kodlar gösterilmiştir.

Tablo 2. Elde Edilen İfadelere Tanımlanan Kodlar

	Kod	Örnek ifadeler
Ebeveyn ve Çocuk İfadelerinin Türleri	Betimleyici	“Bugün yemekte köfte ve patates var.” “Bak, düştü”
	İstek/rica	“Sen yedirebilir misin?”
	Emir	“Yemeğinle oyna” “Bırak o telefonu” “Çorbandan da iç”
	Tehdit	“Eğer yemeğinle oynamayı hemen bırakmazsan geliyorum oraya” “Bak kapatacağım şimdi televizyonu”
	Soru	“Gördün mü kimin kullandığımı?” “Minnacık kek yiyebilir miyim?”
	His/duygu/zevk	Ben bu yemeği çok seviyorum” “Bana sen yedirdiğinde çok mutlu oluyorum, ben böyle yemek istiyorum”
	Açıklayıcı	“Çatalla yemeğe çalıştığın için dökülüyor, istersen kaşıkla dene”
	Kurallar	“Ağzında yemek varken konuşma” “Yemekten önce çikolata yenmez” “Yemeğin bitince elini yıkamayı unutma”
	Anlatısal	“Bugün okulda bir arkadaşım oyuncağımı aldı” çizgi filmi kastederek “Geçen gün de böyle düşüp ağlamıştı”

	Masa Adabı	“Ağzında yemek varken konuşma” “Tamam ama şimdi oyunun zamanı değil, yemeğini bitirdikten sonra oynarız” “Ağzın doluyken konuşma lütfen”
Konuşmaların İçeriği (Konusu)	Yiyecekler	“Baya acıymış pide” “Salata çok lezzetli olmuş ve balık”
	Ekran	“Bak yine yapacak, hep bunu yapıyor”
	Öğrenme Fırsatı	“Suyu sağ elle içiyorduk” “Baba, balıkların kanı var mıdır?”
	Bağlam Dışı	“Anne, sen önceden voleybol oynuyordun değil mi?” “Emir sürekli suluğumu yere atıyor”

Ardından ebeveynlerin yemek sırasındaki etkileşimlere dair düşüncelerini derinlemesine inceleyebilmek ve gözlem formundaki bulguları ebeveyn görüşleriyle destekleyebilmek adına yarı yapılandırılmış görüşme sorularına başvurulmuştur (EK2). Hazırlanan gözlem ve görüşme formu için üç okul öncesi eğitimi alanı akademisyenine uzman görüşü için başvurulmuş ve öneriler doğrultusunda veri toplama araçlarına son hali verilmiştir. Kullanılan formda; yemek saatlerinde neler yaptıkları, ideal akşam yemekleri, karşılaştıkları problemler ve kayıtların standardı yansıtıp yansıtmadığına ilişkin sorular yer almıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ailelere “Tipik bir ailece akşam yemeğinizi 4-6 yaş çocuğunuzun görüntüsü ve sesi tam olarak duyulacak şekilde kaydediniz” yönergesi verilmiştir. Katılımcı ailelere yemek ve iletişimle ilgili herhangi başka bir uyarı veya açıklama yapmamaya dikkat edilmiştir. Ayrıca ailelere videoları nasıl paylaşacaklarına dair bazı teknik bilgiler verilmiş ve yaşadıkları teknik sorunların çözümünde destek sağlanmıştır. Çalışmanın verileri 2021 yılı Ekim-Aralık ayları arasında toplanmıştır. Bu süreçte toplanan kayıtlardan üç tanesi videoların iki dakikadan daha kısa sürmesi, konuşmaların ya da etkileşimlerinin anlaşılmasında gibi nedenlerle analiz sürecine dâhil edilmemiştir. Çalışmanın yönergesinde “tipik bir ailece akşam yemeği” ifadesi yer almasına rağmen katılımcı çocuklardan üçünün yalnız ve dokuz çocuğun ise bazı aile üyeleriyle birlikte yemek yediği video kayıtları bulunmaktadır. Tek başına çocuğun yemek yediği durumların olması veya ailenin her akşam aynı saatte ailece yemek yeme rutinleri olmadığı için bu çalışmada elde edilen tüm yemek video kayıtları analiz edilmiştir. Sonuç olarak 17 farklı aileden toplam 27 video kayıt verisi elde edilmiştir. Katılımcılardan, görüşme yapmayı kabul eden iki aileyle ise yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ortalama 25 dakika süren görüşmeler ses kaydına alınmış ve sonra bunlar yazılı formata dönüştürülmüştür.

2.4. Veri Analizi

Gözlem ve görüşmeler yoluyla elde edilen araştırma verileri içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi temalar, kategoriler, kodlar, örüntüler ve sık geçen kelimeler gibi içeriğin önemli olduğu düşünülen parçalarının belirlenmesine dayalı olarak yapılır (Merriam, 2018). Bu çalışmada ilk olarak video kayıtları izlenerek gözlem kayıt formuna kaydedilmiştir. Gözlem kayıt formunda yer alan (1) yemek ortamına dair genel özellikler (tarih, süre, mekân, kişiler) (2) ebeveyn ve çocuk ifadeleri ve (3) konuşmaların içeriği (konusu) olarak üç ana bölümde kodlanmıştır. Veriler kodlanırken birden çok ifade türünün bir arada kullanıldığı karşılıklı sohbet içeren etkileşimlerde konuşmaların bütününe anlamına dikkat edilmiştir. Ayrıca yemek kayıtları sırasında üç çocuğun çekim yapılan telefonla ilgilendikleri görülmüş ve bu tür durumlar “ekran kullanımı” olarak kaydedilmiştir. Analizin ikinci aşamasında gözlem formları ve görüşme notları tekrar tekrar iki araştırmacı tarafından okunarak ilk kodlar belirlenmiştir. Tüm veri kodlanmış, ilişkili kodlardan tema ve alt temalar oluşturulmuş ve bunları en iyi temsil edecek olan alıntılar belirlenmiştir (Creswell, 2013; Merriam, 2018).

2.5. İnanırcılık ve Aktarılabirlik

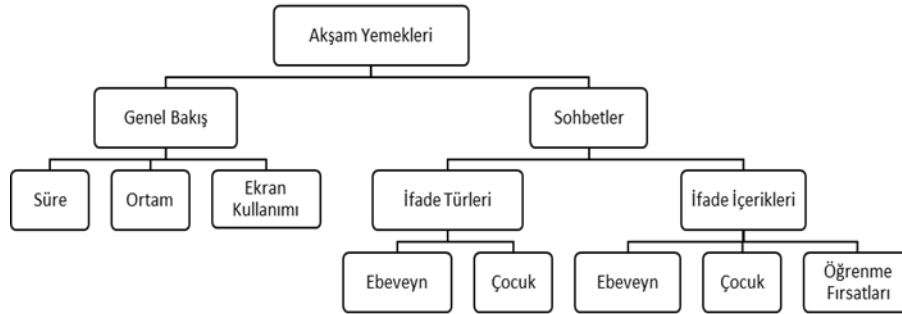
Bu nitel araştırma süresince araştırmacılar “katılımsız gözlemci” rolünü benimseyerek katılımcıların çocuklarıyla etkileşimlerine dâhil olmamış ve onları yönlendirmekten özellikle kaçınmışlardır. Derinlik odaklı veri toplama, veri çeşitlemesi, uzman görüşü, ayrıntılı betimleme ve kodlayıcılar arası uyum yoluyla araştırmanın inanırcılığı ve aktarılabirliği sağlanmıştır (Creswell, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2018; Merriam, 2018). Çalışmada birden fazla gözlemlerin yapılması, gözlem ve görüşmelerin bir arada kullanılması verilerin doygunluğa ulaşana kadar veri toplanmasına devam edilmesi derinlik odaklı ve çeşitli veri elde edilmesini sağlamıştır. Araştırmada sonuçların aktarılabirliğini sağlamak adına bulgular sunulurken ayrıntılı betimleme yapılarak katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Ayrıca veri toplama araçlarının geliştirilmesinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Veri analizinde kodlayıcılar arası uyuma bakılmıştır. Bu aşamada önce verinin %15’i iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmış, uyuşan ve uyuşmayan kodlar belirlenmiş, kappa katsayısı 0,87 olarak bulunmuştur. (Miles ve Huberman, 1994). Kalan veri ise iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

2.4. Etik Kurul İzni

Bu araştırma, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etięi Kurulu’nun 29/12/2021 tarih ve 68282350/22021/G025 belge sayı numaralı kararı ile uygun bulunmuştur.

BULGULAR

Veri analizi sonucunda (1) Akşam yemeklerine genel bakış ve (2) Yemek sohbetleri olarak adlandırılan iki temel temaya ulaşılmıştır. Bu temalar ve içerdikleri alt temalar Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Akşam Yemeği Sırasında Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi

3.1. Akşam Yemeklerine Genel Bakış

Çocuklar ve ailelerinin birlikte akşam yemekleri incelendiğinde yemek süresi, yemeklerin gerçekleştiği ortam ve aile üyeleri, tüketilen yiyecekler ve yemekteki televizyon, telefon gibi ekranların kullanımı ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Elde edilen verilerde akşam yemeklerinin en az altı dakika en çok ise 50 dakika sürdüğü saptanırken ortalama 16 dakika sürdüğü görülmüştür. Yapılan görüşmelerde bir ebeveyn “...çok yavaş çiğniyor, yemek sırasında tuvalete gidiyor. O yüzden çok yavaş, neredeyse yarım saat sürüyor yemekler. Biz bitiriyoruz Ç1’in bitirmesini bekliyoruz. (E1)” ifadelerini kullanarak süre bağlamındaki görüşlerini aktarmıştır.

Yemek ortamı teması altında yemek yenilen ortam, sofradaki kişiler, tüketilen yiyecekler ve çocukların yeme durumlarına ait bulgular sıralanmaktadır. Akşam yemeklerinin 19’u mutfakta ve sekiz tanesi salonda yenmiştir. Mutfaktaki yemeklerin hepsi masada tüketilirken, salonda yenen yemeklerin üç tanesinde yer sofrasının kullanıldığı kalan beş ailenin de masada yemek

yediği görülmüştür. Çocuğun kiminle yemek yediği incelendiğinde sadece iki çocuğun yemek yerken yalnız olduğu, ebeveynlerin kontrol amaçlı farklı zamanlarda ortama girip çıktıkları görülmüştür. Ayrıca bir çocuğun (Ç6) önüne çekilmiş olan bir sehpadan tek başına yerken diğer aile üyelerinin yemek yemedikleri ancak salonda oturdukları belirlenmiştir. Diğer çocukların yemeklerine altı kez sadece anne, üç kez anne ve kardeş kalan 16 yemekte ise çocukların anne baba ve kardeşleriyle birlikte çekirdek aile olarak birlikte oldukları görülmektedir.

Akşam yemeklerinde çocukların tavuk/köfte ve makarna/pilav gibi ikililerinin yanı sıra çorba, salata ve yoğurt/turşu gibi evde aile tarafından pişirilmiş yiyecekleri yedikleri görülmektedir. Görüşmelerde ebeveynler çocuklarının sevdikleri yemekler olduğunda daha kolay yedikleri için genellikle bu yemekleri hazırladıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan yalnızca Ç7'nin yemekte hazır hamburger yediği görülmektedir. Yapılan gözlemlerde çocukların büyük oranda yardımsız yemeklerini yedikleri gözlemlenirken yine Ç7'nin annesi ya da babasının ona yemeği yedirdiği gözlenmiştir. Bu durum ebeveyn görüşmesinde babaya sorulmuş, kendisi çocuğunun oyalandığı için bazen kendisinin yedirdiğini ifade etmiştir. Diğer tüm yemeklerde çocuklar tavuğu ayıklama (Ç14), tabağına servis yapılması (Ç10) ya da yiyeceğin küçük parçalara ayrılması (Ç5) gibi konularda ailelerden yardım almalarının dışında bağımsız bir şekilde yemişlerdir. Akşam yemeği ile ilgili olarak Ç14 ve ailesi yemeklerini elle yerken, diğer katılımcı çocuk ve ailelerin çatal ve kaşık kullanarak yedikleri gözlenirken yemek bıçağı hiç kullanılmamıştır.

Çocukların yemek sırasındaki ekran kullanımları incelendiğinde; iki ailede akıllı telefonla çizgi film (Ç7, Ç12); beş ailede ise televizyon izlendiği görülmüştür. Yemekte televizyon izleyen çocuklardan Ç1 ve Ç6'nın çizgi film Ç10, Ç14 ve Ç15'in ise evlilik, kayıp arama ve aile sorunlarının tartışıldığı çocuklara uygun olmayan içerikler izledikleri saptanmıştır. Bu çocukların doğrudan televizyon izledikleri söylenemezse de yemek yerken televizyon arka planda açıktır.

Araştırma bulguları ekranların "*Bak kapatacağım şimdi televizyonu (E6)*" gibi bazı durumlarda çocuğun yemek yemesi için bir tehdit unsuru olabildiğini; bazı durumlarda ise işleri kolaylaştırıcı rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, E7 görüşmede aşağıdaki ifadelerle yemek masasına çocuğu getirmek için akıllı telefonu nasıl kullandığını açıklamaktadır.

"Başa çıkma yöntemi bizlerin de elinde cep telefonu olduğu için telefon alışkanlığıyla, cep telefonundan video izletmek suretiyle çözüm buluyoruz. Ama yanlış olduğunu bildiğimiz için farklı faaliyetler de yapıyoruz."

Yukarıda örnekteki aile, yemekte çocukların ekranları izlemesinin yanlış olduğunu düşünmekle beraber yine de akıllı telefonda çizgi film izletmeyi bir sorun çözme yöntemi olarak kullanmaktadır. Yemekte ekran izlemekle ilgili E1 de ekranların çocukların yemek yeme süresini olumsuz etkilediğinin belirtirken nadir de olsa bu yola başvurduklarını da aşağıdaki ifadeleriyle dile getirmiştir.

"...istiyor ama yemek yerken izin vermiyoruz çizgi filim izlemesine. Çok nadir izletiyoruz. Çünkü çizgi filme dalıyo ve yemek yemeyi unuttuyo. Sürekli hadi hadi diye böyle ya da çizgi filimi durdurup ondan sonra birkaç kaşık yiyip sonra tekrar çizgi filmi başlatma gibi bir durum olduğu için çok fazla çizgi filim eşliğinde yemek yememeye çalışıyoruz."

Benzer şekilde E2'de yemek sırasında ekran kullanımının çocukları olumsuz etkilediğini dair görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; "...çocuk zaten o anda o öğünü aldığını bile hissetmiyor sanki vücuda. Yani kahvaltı yapıyor ama o ekrana bakarken ağızına sürekli şeyler sokuluyor. Aslında kendi isteğiyle değil, kendi vücudunu kontrol ederek yapmıyor... "ben bunu yuttum artık" deyip bir doyma mekanizmasını da aslında devreye geçirecek bir şey yapılmıyor."

Katılımcıların bu ifadeleri, ebeveynlerin yemek sırasında ekran kullanımının olumsuz etkilerine dair farkındalıkları olduğuna işaret etmektedir. Ne var ki bu etkiler sadece doğrudan yemekte izlenen içeriklerle sınırlı kalmamaktadır. Araştırmanın bulguları yemekte ekran izlemeyen çocukların da daha önceden izledikleri programlar hakkında yemek masasında konuştuklarını göstermektedir. Aşağıda bu duruma ait bir diyalog yer almaktadır.

Ç3: Bu sesi duyuyor musun?

E3: Evet, rüzgâr.

Ç3: Belki de Cartoon Cat'in sesidir.

E3: Ama öyle bir şey yok annecim. O bir hayal ürünü. Sen nerde duydun onu?

Ç3: (Biraz düşündükten sonra) Yok mu dünyamız da bu?

E3: Hayır, öyle bir şey yok annecim.

(1 dk 37 sn yemeğe dair konuştuktan sonra)

Ç3: Peki ne onlar? Onlar korkunç mular?

E3: Hayır, öyle bir şey çok annecim. Onlar nereden çıkıyor? Nerden biliyorsun sen onları?

Ç3: Yani öyle bir şey yok mu?

E3: Hayır.

Ç3: Yani o zaman ben güvende miyim?

E3: Tabi ki sen çok güvenli bir çocuksun.

Ç3: Tamam ben, ben bu dünyada kalmak istiyorum, tamam mı?

E3: Bu dünyada kalmak istiyorsun. Tamam. Bu dünyada kalcaz zaten. Ama dünyayı inşallah ben sana ileride gezdiririm, tamam mı?

Çocuk, düzeyine uygun olmayan bir ekran karakteriyle yaşadığı deneyimi ve korkusunu yemek sırasında annesiyle paylaşmıştır. Anne çocuğu rahatlatmaya çalışmasına ve konu değişmesine rağmen çocuğun tekrar bundan bahsetmesi, güvende olduğuna dair annesinden teminat istemesi dikkat çekmektedir. Yukarıdaki diyalog, çocukların ekran kullanımında içeriklere dikkat edilmesinin ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir.

3.2. Yemek Sohbetleri

Aileler, yemek sırasında çocuklarıyla sohbet etmeye genellikle sıcak bakmamaktadır. Çocuklarının bu sohbetleri yemekten kaçmak için bahane olarak kullandıklarını düşünmektedirler.

“Çocuklarım konuşmayı çok sevdiği için genelde susmazlar yemek masasında. Yemekten de kaçmak istediği için, yemek yemek istemediği için kendisi de bir konu bulup sohbet açıyor. Yemekten kaçmak için hep bir şeyler anlatır. Biz sohbet etmeye teşvik etmesek de kendisi yemek yememek ve kaçmak için bir şeyler anlatır.” (E7)

“O konuşuyo genellikle, anlatıyo işte bir şeyler, sürekli böyle bir soru sorma. Yemek arasında sürekli sorular sorma, sorularına cevaplar istiyö. İşte okulda neler yaşadıysa, aklında neler kaldıysa onlardan bahsediyö sürekli. Böyle bi sohbet muhabbet havasında biraz da ittire kaktıra bazen 35 dakika bazen 50 dakikaları buluyo yemeğini yemesi.” (E1)

Bu örneklerin aksine E2 yemek sırasındaki sohbetlerin önemli ve gerekli olduğunu, bu sayede aile içi iletişimlerinin arttığını ve çocukları için öğretici olduğunu düşündüğünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Genellikle bir günümüzün nasıl geçtiğini ilgili sohbetler ederiz. Genelde şarkı söyler kızlarım, anlamsız sohbetler de olabiliyor tabi. Yani akıllarına ne geliyorsa aslında o anda süreç ne getiriyorsa biz onunla ilgili sohbet ediyoruz. Yani kimi zaman kızım resimle ilgili ya da hayali olan bir şeyi varsa onu anlatıyor. Yemek yerken sürekli diyalog halindeyiz, yemek yerken bizim iletişimimiz dışında başka hiçbir sese maruz kalmıyoruz. Yani televizyon, radyo vesaire hiçbir şey olmuyor... İki kızımın da hem empati duygusu hem de ülkelere dair bilgileri (gümrükte memur olan eşinin işine dair sohbetlerini kastederek) bu sohbetler sırasında arttı”

Ebeveyn ve çocukların akşam yemeklerindeki sohbetler; kullanılan ifadelerin (1) türü ve (2) içeriği olarak iki alt temada sunulmaktadır.

3.2.1. Yemek Sohbetlerinde Kullanılan İfadelerin Türü

Akşam yemeği sohbetlerinde geçen ifadeler ebeveynlerin ve çocukların söyledikleri ifadeler olarak ayrı ayrı sayılmış ve yüzdelik oranları hesaplanarak Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Yemek Sohbetlerinde Ebeveyn ve Çocukların Kullandıkları İfade Türleri

İfade Türü	Anne/Baba		Çocuk	
	f	%	f	%
Betimleyici	28	10,81	60	37,5
Rica/istek	31	11,97	7	4,38
Emir	70	27,03	-	-
Tehdit	9	3,47	-	-
Soru	38	14,67	27	16,88
His/duygu/zevk	12	4,63	28	17,5
Açıklayıcı	28	10,81	15	9,38
Genel kurallar	25	9,65	1	0,63
Anlatısal ifadeler	18	6,95	22	13,75
Toplam	259	100	160	100

Tablo 2 incelendiğinde çocukların ebeveynlerinden daha az ifade kullandıkları görülmektedir. Toplam 419 ifadenin ($f_{\text{ebeveyn}}+f_{\text{çocuk}}$) %38’i çocuklar (f:160) tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca çocukların emir bildiren, tehdit içeren ya da genel kurallara dair herhangi bir ifade kullanmadıkları görülmektedir. Ebeveyn ifadelerinin yaklaşık %40’ını oluşturan bu ifadelerin çocuklar tarafından dile getirilmemiş olması beklendik bir durumdur. Ebeveynlerin isteklerini rica etmek yerine emrederek iletmeleri, çocukların da bu ifadeleri seyrek kullanmalarıyla ilişkilendirilebilmektedir. İsteklerini kibar şekilde nasıl dile getirecekleri konusunda kendilerine model olunmayan çocukların bu ifadeleri kullanmamaları olağandır.

Elde edilen bulgular kapsamında akşam yemeği sohbetlerinde ebeveynlerin en fazla “*Hadi yemeğini ye (E1)*” ya da “*Bırak o telefonu (E12)*” gibi emir ifadelerini kullandıkları tespit edilmiştir. Yine dikkat çekici olarak ebeveynlerin sayısı az olsa da “*Hemen bitirmezsen, alıcım o telefonu (E7)*” ya da “*Biraz daha oyalanırsak kanalı değiştiririm (E6)*” gibi çocuklarını tehdit ettikleri saptanmıştır. Sohbetlerde ebeveynlerin çocuklara yönelttikleri sorular genellikle o anda yenilen yemekle, izlenmekte olan programla ya da çocuğun yaptığı bir eylemle ilgili kapalı uçlu sorulardan oluşmuştur. Örneğin; “*Ne var yemekte? Başka ne var? (E3)*,” “*Elini neden ağzına koydun? (E6)*,” “*Noldu? Ne geldi? (E7)*” gibi soruların sorulduğu ancak sohbeti zenginleştiren, çocukların yaşantılarını, duygu ve düşüncelerini açıklayabilecekleri açık-uçlu soruların fazla tercih edilmediği gözlenmiştir. Bununla birlikte bir örnekte okulda olan bir olayı aktarmak isteyen Ç12’yi baba engelledikten sonra annenin “*Ne oldu Ç12, okulda bir şey mi oldu?*” ifadesini kullandığı, çocuk kafa sallamakla yetindiğinde “*Ne oldu?*,” “*Sen ne yaptın?*” sorularıyla sohbeti detaylandırmaya çalıştığı saptanmıştır.

İfade türlerine yönelik veriler çocuklar açısından incelendiğinde en fazla betimleyici ifadelerin kullanıldığı saptanmıştır. Çocukların, masadaki yiyecekler ve izledikleri içerikler hakkında; “*Baya acıymış pide (Ç4)*,” “*Bugün yemekte balık var (Ç1)*,” “*Bak şimdi zıpladı (Ç7)*” gibi söylemlerde buldukları görülmüştür. Emir, tehdit ve genel kurallara yönelik herhangi bir ifade kullanmayan çocukların soru ve his/duygu/zevk türlerine ilişkin yoğun tercihleri göze çarpmaktadır. Bu bağlamda; “*Köftenin içinde ne var böyle? (Ç3)*,” “*Baba, balıkların kanı var mıdır? (Ç1)*,” “*Sen X’i nereden tanıyon? (Ç2)*” gibi soruların yanı sıra his/duygu/zevk bildiren “*Hayvanları çok severim en çok da kedi (Ç12)*,” “*Ben yağlı hiç sevmem (Ç3)*,” “*Bu yemeği sevmedim (Ç7)*” gibi ifadeler de kullandıkları saptanmıştır.

3.2.2. Yemek Sohbetlerinde Kullanılan İfadelerin İçeriği

Akşam yemek sohbetleri kullanılan ifadelerin içeriği bağlamında incelenmiştir. Tablo 3'te ebeveyn ve çocukların yemek sırasında kullandıkları ifadelerin içeriklerine göre betimsel istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Yemek Sohbetlerinde Ebeveyn ve Çocukların Kullandıkları İfadelerin İçerikleri

İfade İçeriği	Anne/Baba		Çocuk	
	f	%	f	%
Masa adabı	144	55,60	10	6,25
Yiyecekler	52	20,08	63	39,38
Ekran	15	5,79	27	16,88
Öğrenme fırsatı	4	1,54	5	3,13
Bağlam dışı	44	16,99	55	34,38
Toplam	259	100	160	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi ebeveynler en fazla masa adabına yönelik “*Yemekle oynama (E10)*”, “*Çatalını öyle yapma (E9)*”, “*Düzgün otur (E16)*” gibi ifadeler kullanmışlardır. Bunu %20 ile yiyecekler takip etmiştir. En az bahsedilen konular ise öğrenme fırsatları (%1,5) ve o anda kullanılmakta olan ekran (%6) şeklindedir. Çocukların ek sık bahsettikleri konu “mis gibi olmuş (Ç2)” gibi ifadeleri barındıran yiyecekler olurken en az öğrenme fırsatları (%3) ve masa adabından bahsetmişlerdir (%6). Ebeveynlerinden oldukça farklı olan bu içerikler, ekrana dair ve bağlam dışı ifadelerinde de öne çıkmaktadır. Akşam yemekleri sırasında ebeveynlerin günlük olaylara dair etkileşimleri sınırlı olmakla birlikte çocukları destekleyecek farklı öğrenme fırsatlarını yakaladıkları dikkat çekmiştir. Özellikle matematik dili kullanımı öne çıkmıştır. Ne var ki genellikle çocuk tarafından kullanılan bu dile, aileler her zaman dönüt vermemektedir. Aşağıda aynı yemek sürecinin farklı dakikalarından bazı örnekler yer almaktadır.

Ç5: *Bak anne çokunu bitiriyorum, azıcık kaldı.*

Ç5: *Bir kaşık, iki kaşık....*

Ç5: *Bak anne, böyle böyle tabağımın yarısını bitirdim. Yarısı kaldı.*

Bu örnekte çocuk farklı zamanlarda matematiksel bir dil kullanmış ve annesine seslenerek etkileşim başlatmaya çalışmıştır. Anne, çocuğun girişimlerine karşılık vermemiş, “çokunu” gibi yanlış kullanımları da düzeltmemiştir. Bazı anneler ise çocukla etkileşime girerek onu desteklemekte dahası bu etkileşimleri kendileri başlatmaktadır.

E7: *Hadi bir parça daha at.*

Ç7: *(tabağa bakarak) İki parça kaldı.*

E7: *(bir lokma yedirdikten sonra) Bir tane mi kalmış?*

Çocuk *“hı hı”* derken kaşığıyla köftesini bölmeye çalıştı.

E7: *(yardım ederek) İki parçaya mı bölmeye çalışıyorsun? Tut kaşığı, bastırman gerekiyor.*

Ç7: *Artık 2 tane kaldı.*

Yukarıdaki örnekte anne, çocuğa matematiksel bir yaşantı sağlamıştır. Bu esnada çocuğu sorularıyla yönlendirmiş ve bu yaşantıdan bir sonuç çıkarmasına rehberlik etmiştir. Aynı ailenin diğer yemek süreçlerinde ise çocuğun etkinlik kitabı yardımcı materyal olarak kullanılmıştır. Örneğin; birinde çocuk /m/ sesi ile ilgili bir sayfayı doldururken annesi bir yandan hamburgerini yedirmiş bir yandan da sayfadaki yönergelerle ilgili konuşarak çocuğuna yardımcı olmuştur. Diğerinde ise kırmızı üçgenleri ya da yeşil daireleri birlikte saymışlardır. Bu sefer anne yemeği doğrudan yedirmemiş ancak çocuğa “*hadi ye (E7)*” gibi ikazlarda bulunmuştur. Yemek saatlerinin öğretici olmadığını düşündüğünü belirten babası, anne-çocuk arasındaki bu etkileşimlere değinmemiş ancak Ç7 yemek yemediği zaman onu oyalamak için telefon ya da etkinlik kitaplarını kullandıklarını belirterek şunları eklemiştir;

“...yanlış olduğunu bilerek telefon veriyoruz. Tabi bunları daha eğitici yapmaya çalışıyoruz ama onlarda da kendisi video açıp ona kitleniyor ve yemeğini yemeye başlıyor. Çok eğitici olduğunu düşünmüyorum... Mümkün olduğunca telefonda uzak tutmaya çalışıyoruz. Zekâ geliştiren kitaplar almıştım ben, onları çözmeye çalışıyoruz. En azından o süreyi daha verimli geçirmek için çalışıyoruz...”

Görüldüğü gibi E7 yemek sırasında çocuğunu desteklemek için materyal kullanımına sıcak bakmakta ve bunu bir öğrenme fırsatı olarak görmektedir. Çocuğa yemek yerken ayrı bir eylem olan çalışma kitabı etkinliklerinin yaptırılmasının eğiticiliği de tartışmaya açık olmakla beraber ebeveynin ifadeleri gündelik hayattaki gömülü öğrenme fırsatlarını göz ardı ettiğine de işaret etmektedir. Oysaki farkında olmasalar dahi ailelerin çocuklarına yemek sırasında sundukları deneyimler doğrudan yemekle ya da eğitsel amaçlı materyallerle sınırlı kalmamaktadır.

Yemek sohbetleri, çocuğun dili kullanmayı sosyal bağlam içinde öğrenmesi için önemli fırsatlardır. Bu nedenle araştırmada ailelerin, yemekte dile getirilen kültürel öğeler olan “eline sağlık”, “afiyet olsun” gibi ifadeleri kullanma durumları da incelenmiştir. İncelenen 27 kaydın sadece 13’ünde bu ifadeler kullanılmıştır. Dahası bunların sekizinde diğer aile bireyleri kendi aralarında konuşurken bu ifadeleri kullanmışlar, başka bir anlatımla çocuğa model olmuşlar ancak doğrudan çocuğa yönelik bir girişimde bulunmamışlardır. Bu ailelerdeki çocuklar da nezaket içeren kalıpları dile getirmemiştir. Sosyal becerilerin ele alındığı diğer bir diyalog ise Ç13 ve ebeveynleri arasında gerçekleşmiştir. Aile evde gerçekleşen bir olay üzerinden sohbet ederken ebeveynlerin konuyu dikkatli biçimde istedikleri noktaya getirdikleri ve “*Gördün mü kimin kullandığını?*” sorusuyla çocuğa fırsat verdikleri belirlenmiştir. Bunun ardından çocuğu ile fısıldaşan ve mizahi yaklaşımıyla ortamın gerginleşmemesini sağlayan ebeveynin ortaya başka bir senaryo attığı görülmüş, sonrasında da “*Bence bir şeyi saklamaktansa doğruyu konuşmak daha iyi*” cümlesiyle çocuğuna bir öğrenme fırsatı sağladığı belirlenmiştir. Hemen ardından da Ç13 kendisinin kullandığını ifade etmiş, ailenin konu hakkında yapıcı bir yaklaşım tercih ettiği ve olumlu sonuç aldığı saptanmıştır. Son olarak bazı ailelerde “*Allah bereketini arttırsın, olmayana daha çok versin (E5)*” ya da yemek öncesinde besmele çekilmesi (Ç17) gibi kültürel ifadeler çocuğun da eşlik etmesi istenerek kullanılmıştır. Örneğin; E17 “*Suyu sağ elle içiyorduk*” hatırlatmasıyla çocuğuna öğrenme fırsatı sağlamıştır.

Ortaya konan bulguları derinlemesine anlayabilmek adına veri çeşitlemesi kapsamında görüşlerine başvurulmuş ebeveynlerden yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, kendilerinin akşam yemeklerinde gerçekleşen etkileşimlere yönelik bakış açılarını kavrayabilme noktasında değerli bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda, yemek süreçlerini ifade etmesi istenen bir ebeveyn şu cümleleri kurmuştur; “*...yani yemek yediğimizde çok konuşur Ç1. Biz de onunla beraber yemeğini yemesi için sürekli ısrar ederiz. Yani yememeye çalışır, daha çok konuşup oyuncaklarla oynayıp bir şekilde yemeği sabote etmeye çalışır. (E1)*”

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 4-6 yaşlarındaki çocuklar ve ebeveynlerinin akşam yemeği sırasındaki etkileşimleri derinlemesine incelenerek bazı önemli sonuçlara ulaşılmıştır. İlk olarak akşam yemeklerinin ortalama 16 dakika sürmekle beraber 50 dakikaya kadar çıkabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazındaki benzer çalışmalarda da yemek sürelerinin farklılaştığı ve çocuğa sıklıkla anne eşlik etmekle beraber tüm ailenin genellikle bir arada olduğu belirtilmektedir (Beals, 1997; Beals ve De Temple, 1992; Snow ve Beals, 2006). Yemeklerin, mutfaktaki ya da salondaki bir yemek masasında/sofrada yendiği görülmüştür. Bu sonuç; belirli bir yemek alanı dışında (Parkes, Green ve Pearce, 2020) ve ailesinden ayrı (Fiese, Hammons ve Grigsby-Toussaint, 2012) yemek yiyen çocukların yüksek kilo ve obezite riskinin arttığı düşünüldüğünde olumlu ve istendiktir.

İkinci olarak ailelerin az bir kısmının yemek sırasında ekran kullandığı görülmüştür. Bu sonuç alanyazınla (Gökçe ve diğ., 2021; Snow ve Beals, 2006) örtüşmesine rağmen videoların ebeveyn telefonlarıyla çekilmesiyle ilişkili olabileceği de unutulmamalıdır. Çünkü ebeveynlerin yemek saatlerinde ekran kullanımına yöneldiklerini gösteren araştırmalar da mevcuttur (Gündoğdu ve diğ., 2016; Jusiene ve diğ., 2019). Harris, Jansen ve Rossi (2020) de babaların, yemeği hızlandırma stratejisi olarak ekran kullanımına yöneldikleri ancak çocuklarının kendileriyle paylaşımında bulunmak yerine TV ya da telefonla ilgilenmelerinden de şikâyetçi oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Çocuklar olumsuz içerikleri doğrudan izleyebildikleri gibi arka plandaki televizyonun varlığı da buna sebep olabilmektedir (Domoff, Lumeng, Kaciroti ve Miller, 2017). Bu araştırmada da çocukların doğrudan tablet ekranıyla ilgilenebildikleri gibi televizyonun arka planda olduğu durumlarla da ekrana maruz kaldıkları üstelik bu çocukların kendilerine uygun olmayan içeriklere maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. İster doğrudan ister arka planda olsun yemek rutinlerinde ekran kullanımı olumsuz beslenme alışkanları riskini arttırarak yüksek kilo ve obezite gibi beslenme problemleri (Anderson ve Whitaker, 2010; Parkes, Green ve Pearce, 2020) ve çocukta davranış problemleriyle (Jusiene ve diğ., 2019) ilişkilendirilmesinin yanı sıra ebeveyn-çocuk etkileşimini de azaltmaktadır (Kirkorian, Pempek, Murphy, Schmidt ve Anderson, 2009; Wenhold ve Harrison, 2018). Ne var ki ekran kullanımı ile yemek atmosferi ve yiyecek tüketimi arasında olumsuz ilişki bulunmasına rağmen çocuğun kilosu ile ilişkisiz olduğu sonucuna ulaşılan araştırmalar da mevcuttur (Trofholz, Tate, Miner ve Berge, 2017). Dolayısıyla bu konuyu ele alan daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür.

Bazı araştırmalarda ebeveynler, ekranın aile içi ilişkilerine olumsuz etkilerinden endişelendiklerini (Chen ve diğ., 2019) belirtmesine rağmen bu araştırmada ebeveynler bu konuya hiç değinmemiştir. Ebeveynlerin ekran kullanımının olumsuz etkilerine ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğu (Gündoğdu ve diğ., 2016) bilinmekle beraber bu araştırmada ebeveynler, ekran kullanmanın yanlış olduğunu düşünmelerine rağmen mecburiyetten başvurduklarını dile getirmeleri de dikkat çekmektedir. Bu sonuç, ebeveynlere verilecek doğru ekran kullanımına yönelik eğitimlerde ekran kullanımı yerine başvurulabilecek alternatif uygulamalar konusunda da bilgilendirilmeleri gerektiğine işaret etmektedir.

Üçüncü olarak ebeveyn ve çocuklarının yemek sırasındaki etkileşimlerinde baskın tarafın ebeveynler olduğu özellikle annenin daha çok rol aldığı ortaya konmuştur. Bu sonuç alanyazınla örtüşmekle beraber (Beals, 1993; Beals ve De Temple, 1992; Blum-Kulka, 1994; Davidson ve Snow, 1996; Hoff, 2010; Sheng ve diğ., 2021) ifadelerin tür ve içerikleri bakımından farklılaşmaktadır. Ebeveynler, çocuklarıyla bir paylaşımında bulunmaktan ziyade onları bir an önce yemeklerini bitirmeye sevk eden emir ifadeleriyle çocuklarının yemesini sağlamaya çalışmaktadır. Oysaki çocuklara yemekleri bitirmeleri konusunda baskı yapılmadığında hem daha çok yiyecek tükettikleri hem de daha az olumsuz davranış sergiledikleri bilinmektedir (Galloway, Fiorito, Francis ve Birch, 2006). Başka bir anlatımla çocukların yemesi için gösterilen bu çaba farklı araştırmalarda (Bova, 2019) da öne çıkmasına rağmen hem istenen sonuca ulaşılmasını engellemekte hem de ebeveyn-çocuk etkileşimini sınırlandırmaktadır. Ebeveynler zaman zaman kısa açıklamalarda bulunmasına rağmen masa adabı ya da yemeğin bitirilmesi dışında karşılıklı bir sohbet çoğu zaman gerçekleşmemekte, çocukların sohbet girişimleri ise ebeveynler tarafından bastırılmaktadır. Bova (2020) da ebeveynlerin daha çok masa adabı ve yiyeceği yönelik konuşmalar başlattığı ve bağlam dışı konuşmaların ise genellikle çocuğun isteğiyle gerçekleştirildiği sonuçlarına ulaşmıştır. Bazı araştırmalar ise ailelerin; yemek süreçlerini bir paylaşım imkânı olarak gördüklerini (Harris, Jansen ve Rossi, 2020), aile içi etkileşime öncelik verdiklerini (Snow ve Beals, 2006), çocuklarıyla farklı konulara ilişkin detaylı konuşmalar yaptıklarını göstermektedir (Beals, 1993; De Temple ve Beals, 1991; Dougherty, 2009; Reese, Haden ve Fivush, 1993). Bu farklılıklar, akşam yemeklerine verilen anlamın kültürden kültüre değiştiğini gösteren araştırmaları (Aukrust ve Snow, 1998; Blum-Kulka, 1994; 1997; Ochs ve Shohet, 2006) desteklemektedir. Ne var ki yemek dinamiklerinin kültür dışındaki aile özelliklerine göre de değiştiği (Hoff-Ginsberg, 1991; Hu ve diğ., 2021) unutulmamalıdır.

Son olarak ailelerin yemek sohbetleri sınırlı olmasına rağmen öğrenme fırsatlarının gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bazı ailelerin matematik dili kullanarak çocuklarına deneyimler sağladıkları görülmüştür. Quick, Fiese, Anderson, Koester ve Marlin'in (2011) odak grup görüşmelerine katılan 24 aile çocuklarına bir şeyler öğretmen için yemek zamanlarının önemli olduğunu dile getirmesine rağmen bu araştırmadaki görüşmelerde aileler bu fırsatlara dair bir açıklamada bulunmamıştır. Başka bir anlatımla aileler çocuklarına öğrenme fırsatları sunmalarına rağmen bunu bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmemekte, yemek zamanlarının eğitsel yönünü göz ardı etmektedir. Dahası sosyokültürel yönüyle öne çıkan yemek süreçlerinin, çocukların dil, bilişsel ya da sosyal gelişimini destekleme açısından barındırdığı fırsatları da kaçırdıkları görülmüştür. Yurt dışındaki araştırmalar yemek sırasında ailelerin çocuklarının dil becerilerini desteklediklerini göstermektedir (Beals, 1997; Longobardi, Spataro ve Calabro, 2021; Snow ve Beals, 2006). Busch (2016) ise ebeveynlere broşür gibi yazılı materyaller verildiğinde çocuklarının erken okuryazarlık becerilerini destekleyecek aktiviteleri yemek sürecinde de yaptıklarını görmüştür. Bu araştırmada da bir ailenin benzer bir strateji izlediği ortaya konmuştur. Ebeveynlerin yemek sürecinin destekleyici yönüne ilişkin farkındalıklarını arttıracak çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırma alanyazında henüz derinlemesine ele alınmamış bir alana odaklanması ve bazı önemli sonuçlar barındırmasına rağmen sınırlılıkları da bulunmaktadır. Öncelikle araştırmaya az sayıda aile katılmıştır. Planlama aşamasında ailelerden birden çok video toplanarak çoklu gözlem yapılması amaçlanmasına rağmen süreç içinde değişikliğe gidilmek zorunda kalınmıştır. Kayıtların aileler tarafından gönderilmiş olması, araştırmanın diğer bir sınırlılığıdır. Gönderilmiş olan bazı videolarda gerekli ölçütler karşılanamamış, bu nedenle analize dâhil edilememişlerdir. Ayrıca ailelerin videoları çekerken telefonlarını kullanmış olmalarının, yemek sırasında ekran kullanımı oranının az çıkmasıyla ilişkili olması mümkündür. Bu sınırlılıklardan hareketle; farklı özelliklerdeki ailelerle uzun süreli etkileşimin sağlandığı araştırmalara ya da yemek sürecine ilişkin ebeveyn görüşlerinin daha derinlemesine incelendiği araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca araştırma sonuçları ebeveynlerin, akşam yemeklerinin çocukları destekleme ve paylaşımda bulunma gibi sosyal etkileşimlerdeki önemli rolünün farkında olmadıklarını göstermiştir. Günlük rutinlerin erken çocuklukta destekleyici rolüne ilişkin ebeveyn bilgilendirme çalışmaları yapılmasına ihtiyaç duyulduğu açıktır.

KAYNAKÇA

- Akca, A. ve Ayaz Alkaya, S. (2019). Erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin etkileri. *I. Uluslararası 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Kongresi* (s. 1-9). Ankara: İKSAD.
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2011). Anne çocuk oyun etkileşiminde niteliksel boyut: Annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 11-20.
- Anderson, S. E. ve Whitaker, R. C. (2010). Household routines and obesity in US preschool-aged children. *PEDIATRICS*, 125(3), 420-428. DOI:10.1542/peds.2009-0417
- Aram, D., Fine, Y. ve Ziv, M. (2013). Enhancing parent-child shared book reading interactions: Promoting references to the book's plot and socio-cognitive themes. *Early Childhood Research Quarterly*, 28, 111-122.
- Aukrust, V. G. ve Snow, C. E. (1998). Narratives and explanations during mealtime conversations in Norway and the US. *Language Society*, 27, 221-246.

- Aydın, G., Akay, D. ve İbiş, E. (2017). 3-7 yaş çocuğa sahip annelerin beslenmeyle ilgili davranışlarının incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 683-700. DOI:10.24315/trkefd.307013
- Beals, D. E. (1993). Explanatory talk in low-income families' mealtime conversations. *Applied Psycholinguistics*, 14, 489-513.
- Beals, D. E. (1997). Sources of support for learning words in conversation: Evidence from mealtimes. *Journal of Child Language*, 24, 673-694.
- Beals, D. E. ve De Temple, J. M. (1992). Home contributions to early language and literacy development. *From Three to Six: Home and Preschool Supports for Literacy Development Among Low-Income Children* (s. 1-18). San Antonio, Texas: National Reading Conference.
- Blum-Kulka, S. (1994). The dynamics of family dinner talk: Cultural context for children's passages to adult discourse. *Research on Language and Social Interaction*, 27(1), 1-50. DOI:10.1207/s15327973rlsi2701_1
- Blum-Kulka, S. (1997). *Dinner talk: Cultural patterns of sociability and socialization in family discourse*. New York: Routledge.
- Bova, A. (2019). Parental strategies in argumentative dialogues with their children at mealtimes. *Language and Dialogue*, 9(3), 379-401. DOI:10.1075/ld.00048.bov
- Bova, A. (2020). A qualitative investigation of the issues leading parents and children aged 3-7 years to argumentative discussions during mealtimes. A. M. Columbus (Ed.) içinde, *Advances in Psychology Research vol. 139* (s. 67-96). Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
- Bova, A. (2021). Dialogical construction of parental feeding strategies during family mealtimes. *Journal of Health Psychology*, 26(10), 1684-1699. DOI:10.1177/1359105319884600
- Busch, G. (2016). "What does it say about it?": Doing reading and DOİng writing as part of family time. *Literacy during a family mealtime*, 16, 297-311. DOI:10.1007/978-981-10-1703-2_16
- Chen, Y.-Y., Li, Z., Rosner, D. ve Hiniker, A. (2019). Understanding parents' perspectives on mealtime technology. *Proceedings of the ACM on Interactive, Mobile, Wearable and Ubiquitous Technologies*, 3(1), 5:1-19.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, H. (2016). Open ended questions: A comparison of mothers' and fathers' language use during play time. *Creative Education*, 7, 574-585.
- Çakır, N. (2000). *Normal işiten bir Türk anne ve ilköğretim çağındaki işitme engelli çocuğunun yemek hazırlama ve yemek yeme etkinliği esnasındaki etkileşimlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Davidson, R. G. ve Snow, C. E. (1996). Five-year-olds' interactions with fathers versus mothers. *First Language*, 16, 223-242.

- De Temple, J. M., ve Beals, D. E. (1991). Family talk: Sources of support for the development of decontextualized language Skills.”. *Journal of Research in Childhood Education*, 6(1), 11-19. DOI:10.1080/02568549109594818
- Dereli, F. (2006). *2-5 yaş arası sağlıklı çocukların beslenme özellikleri ve aile etkileşimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Domoff, S. E., Lumeng, J. C., Kaciroti, N., ve Miller, A. L. (2017). Early childhood risk factors for mealtime TV exposure and engagement in low-income families. *Academic Pediatrics*, 17(4), 411-415.
- Dougherty, S. M. (2009). *Explanation in mother-child discourse across contexts: Shared book reading, co-viewing of educational television, collaborative block play, and mealtime*. Unpublished doctoral dissertation: Boston University School of Education, Boston.
- Fiese, B. H. ve Schwartz, M. (2008). Reclaiming the family table: Mealtimes and child health and wellbeing. *Giving Child and Youth Development Knowledge Away*, 12(4), 1-20.
- Fiese, B. H., Foley, K. P. ve Spagnola, M. (2006). Routine and ritual elements in family mealtimes: Contexts for child well-being and family identity. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 111, 67-89. DOI:10.1002/cd.156
- Fiese, B. H., Hammons, A. ve Grigsby-Toussaint, D. (2012). Family mealtimes: A contextual approach to understanding childhood obesity. *Economics and Human Biology*, 10, 365-374.
- Galloway, A. T., Fiorito, L. M., Francis, L. A. ve Birch, L. L. (2006). Finish your soup?: Counterproductive effects of pressuring children to eat on intake and effect. *Appetite*, 46, 318-323. DOI:10.1016/j.appet.2006.01.019
- Gökçe, A., Arslan, İ., Ülgen Öz, S., Mete, U., Taşçı, D. ve Yengil Taci, D. (2021). Yedi yaş altı çocuklarda mobil ekran maruziyeti. *Ankara Eğitim Araştırma Hastanesi Dergisi*, 54(2), 188-193.
- Gündoğdu, Z., Seytepe, Ö., Pelit, B. M., Doğru, H., Güner, B., Arıkız, E., . . . Kaya, E. (2016). Okul öncesi çocuklarda medya kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 6-10.
- Harris, H. A., Jansen, E. ve Rossi, T. (2020). "It's not worth the fight": Fathers' perceptions of family mealtime interactions, feeding practices and child eating behaviours. *Appetite*, 150, 1-9.
- Hindman, A. H., Skibbe, L. E. ve Foster, T. D. (2014). Exploring the variety of parental talk during shared book reading and its contributions to preschool language and literacy: evidence from the early childhood longitudinal study-birth cohort. *Read Writ*, 27, 287-313. DOI:10.1007/s11145-013-9445-4
- Hoff, E. (2010). Contexts effects on young children's language use: The influence of conversational setting and partner. *First Language*, 30(3-4), 461-472. DOI:10.1177/0142723710370525
- Hoff-Ginsberg, E. (1991). Mother-child conversation in different social classes and communicative settings. *Child Development*, 62, 782-796.

- Hu, J., Torr, J., Wei, Y. ve Jiang, C. (2019). Mealtime talk as a language learning context: Australian Chinese parents' language use in interactions with their preschool-aged children at the dinner table. *Early Child Development and Care*. DOI:10.1080/03004430.2019.1621862
- Hu, J., Torr, J., Wei, Y. ve Jiang, C. (2021). Mealtime talk as a language learning context: Australian Chinese parents' language use in interactions with their preschool-aged children at the dinner table. *Early Childhood Development and Care*, 191(3), 415-430. DOI:10.1080/03004430.2019.1621862
- Jusiene, R., Urbanos, V., Laurinaityte, I., Rakickiene, L., Breidokiene, R., Kuzminskaitė, M., ve Oraninskiene, R. (2019). Screen use during meals among young children: Exploration of associated variables. *medicina*, 55(688), 1-11. DOI:10.3390/medicina55100688
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E. ve Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350-1359.
- Kultti, A. (2014). Mealtimes in Swedish preschools: Pedagogical opportunities for toddlers learning a new language. *Early Years*, 34(1), 18-31. DOI:10.1080/09575146.2013.831399
- Longobardi, E., Spataro, P. ve Calabro, M. (2021). Maternal mind-mindedness and communicative functions in free-play and mealtime contexts: Stability, continuity and relations with child language at 16 months. *Journal of Child Language*, 1-26. DOI:10.1017/S0305000920000835
- Masek, L. R., Ramirez, A. G., McMillan, B. T., Hirsh-Pasek, K. ve Golinkoff, R. M. (2021). Beyond counting words: A paradigm shift for the study of language. *Child Development Perspectives*, 15, 274-280. DOI:10.1111/cdep.12425
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ochs, E. ve Shohet, M. (2006). The cultural structuring of mealtime socialization. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 35-49.
- Özcan Eroğlu, A. (1998). *Down sendromlu çocuk anneleri ile normal gelişim gösteren çocuk annelerinin doğal ortamda günlük rutinlerde "sözel iletişim amaçlarının" betimlenmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Pan, B. A., Perlmann, R. Y. ve Snow, C. E. (2000). Food for thought: Dinner table as a context for observing parent-child discourse. L. Menn, ve N. B. Ratner içinde, *Methods for studying language production* (s. 205-224). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Parkes, A., Green, M. ve Pearce, A. (2020). Do bedroom screens and the mealtime environment shape different trajectories of child overweight and obesity? Research using the Growing Up in Scotland study. *International Journal of Obesity*, 44, 790-802.

- Quick, B. L., Fiese, B. H., Anderson, B., Koester, B. D. ve Marlin, D. W. (2011). A formative evaluation of shared family mealtime for parents of toddlers and young children. *Health Communication, 26*(7), 656-666. DOI:10.1080/10410236.2011.561920
- Reese, E., Haden, C. A. ve Fivush, R. (1993). Mother-child conversations about the past: Relationships of style and memory over time. *Cognitive Development, 8*, 403-430.
- Rowe, M. L. (2008). Child-directed speech: Relation to socioeconomic status, knowledge of child development and child vocabulary skill. *Journal of Child Language, 35*(1), 185-205. DOI:10.1017/S030500090700834
- Rowe, M. L., Alexander Pan, B. ve Ayoub, C. (2005). Predictors of variation in maternal talk to children: A longitudinal study of low-income families. *Parenting, 5*(3), 259-283. DOI:10.1207/s15327922par0503_3
- Sheng, L., Dong, W., Han, F., Tong, S. ve Hu, J. (2021). Language expansion in Chinese parent-child mealtime conversations: across different conversational types and initiators. *International Journal of Early Years Education*. DOI:10.1080/09669760.2021.1971949
- Snow, C. E. (1993). Families as social contexts for literacy. *New Directions for Child Development, 61*, 11-24.
- Snow, C. E. ve Beals, D. E. (2006). Mealtime talk that supports literacy development. *New Directions for Child and Adolescent Development, 51-66*.
- Tamis-LeMonda, C. S., Custode, S., Kuchirko, Y., Escobar, K. ve Lo, T. (2018). Routine language: Speech directed to infants during home activities. *Child Development, 00*(0), 1-18.
- Trofholz, A. C., Tate, A. D., Miner, M. H. ve Berge, J. M. (2017). Associations between TV viewing at family meals and the emotional atmosphere of the meal, meal healthfulness, child dietary intake, and child weight status. *Appetite, 108*, 361-366. DOI:10.1016/j.appet.2016.10.018
- Trofholz, A. C., Tate, A., Loth, K., Neumark-Sztainer, D. ve Berge, J. M. (2019). Watching television while eating: Associations with dietary intake and weight status among a diverse sample of young children. *Journal of the American Academy of Nutrition and Dietetics, 119*(9), 1462-1469. DOI:10.1016/j.jand.2019.02.013
- Wenhold, H. ve Harrison, K. (2018). Television use and family mealtimes among a. *Journal of Children and Media, 12*(1), 98-115. DOI:10.1080/17482798.2017.1395751
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek1. Gözlem Formu

Katılımcı ID:
Yemek Mekanı:
Yardımcı Materyaller: (doğrudan/background)

Gözlem Tarihi (Kaçıncı kayıt):
Yemek Yiyenler/Sofradakiler:
Yemek süresi:dk =>dk izlendi

İfade Türleri	Masa/yemek Adabı	Yiyeceğin kendisine dair	Ekran kullanımı ve izlenenler	Çocuğa dair genel ifadeler	Diğerlerine dair genel ifadeler
Konuşmaların İçeriği					
Betimleyici ifadeler					
İstek/rica bildiren ifadeler					
Emir					
Tehdit					
Soru					
His/duygu/zevk bildiren ifadeler					
Açıklayıcı ifadeler					
Genel geçer kurallar					
Anlatsal ifadeler (geçmiş/gelecek)					

Eline sağlık, afiyet olsun gibi ifadelerin kullanımı;

Etkileşim kuranlar;

Gözlem notları ve olağandışı detaylar;

Ek2. Görüşme Soruları

1.Kendinizi biraz tanıtabilir misiniz? (Yaş, eğitim, meslek, çocuk ve diğer aile üyelerine ilişkin bilgiler)

2.Bildiğiniz gibi çocuğunuzla yemek sırasındaki etkileşimlerinize yönelik bir çalışma yapıyoruz. Standart bir öğününüzü düşündüğünüzde, yemek yerken çocuğunuzla neler yaparsınız? (Beraber mi yiyorsunuz/Kaç kişi/Nerede/Neden ayrı yiyorsunuz...)

3.Bir yemek saatiniz nasıl geçer? Açıklayabilir misiniz? Neler yaparsınız?

(Eğer sohbete dair bir ifade kullanılmazsa hatırlatma amaçlı => Sohbet ediyor musunuz mesela? Eğer etmiyorsa neden? Çocuğunuzla neler konuşursunuz? Örnek verebilir misiniz?)

(Eğer ailecek yeniyorsa => Eşiniz ne yapıyor? O da sizin sohbetinize eşlik eder mi?)

4.Yemek yerken geçirdiğiniz zamanın çocuğunuz için öğretici olduğunu düşünüyor musunuz? Yemek sırasındaki etkileşimlerinizin çocuğunuza neler katacağına inanıyorsunuz?

5.Ailecek yediğiniz ideal bir akşam yemeği sizce nasıl olmalı?

6.Yemeğe başka bir misafir geldiğinde neler oluyor? Çocuğunuz bu durumlarda nasıl davranıyor? Sizin çocuğunuza olan tavrınız değişiyor mu?

7.Yemek sırasında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Açıklar mısınız? Örnek verebilir misiniz?

(Sizce neden böyle oluyor/ Bu sorunla nasıl başa çıkıyorsunuz/Çocuğunuz yemeğini yemek istemediğinde/yemek seçtiğinde neler yapıyorsunuz?)

8.Sezin Hanım, çocuğunun yemek sırasında bazen yemek istemediğini, oyalandığını ya da yemeğiyle oynadığını söyledi. Bu durumları oldukça zorlayıcı buluyormuş. Yemek saatlerini

kolaylaştırmak için çocuğunun telefonla oynamasına, çizgi film izlemesine izin verdiğini söyledi. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

9.Peki siz böyle durumlarda ne yapıyorsunuz? Çocuğunuz yemek sırasında sizi zorlandığında başvurduğunuz başka yöntemler/önlemler var mı?

(Örn. Teknoloji kullanıyorsa ve bundan rahatsızsa => Sorunu ortadan kaldırmak adına aklınıza gelen başka bir çözüm yolu var mı gibi...)

10.Son olarak bize göndermiş olduğunuz videolar standart yemeklerinizi yansıtıyor mu? Yoksa farklı durumlar da yaşıyor musunuz? Açıklayabilir misiniz?

11.Benim sorularım bu kadardı. Araştırmamıza katıldığınız için çok teşekkür ederim. Sizin eklemek istedikleriniz var mı?

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

One of the most important elements in supporting language skills in the preschool period is the family. Qualified parent-child interaction and verbal expressions presented to the child by the family both support the child's language skills and form the basis for academic success in later ages (Beals, 1997; Snow, 1993). Due to this importance, there are many studies in the literature dealing with parent-child interaction. Although studies focusing on interactions during reading or playing together are common, it is noteworthy that studies on dinnertime, which is an important part of daily routines, are limited. The effects of qualitative mealtime interactions on children's language (Beals, 1997; Beals & De Temple, 1992; Snow & Beals, 2006), early literacy (Busch, 2016; Snow & Beals, 2006) and cognitive (Beals ve De Temple, 1992; Reese, Haden ve Fivush, 1993) development have been proven by research. It is known that some families use technological devices such as televisions or tablets during dinner (Chen et al. 2019). There are studies that conclude that screen use at dinner negatively affects both children's eating habits (Jusiene et al., 2019; Trofholz et al., 2019) and parent-child interaction (Wenhold ve Harrison, 2018).

In Turkey, on the other hand, studies focusing on dinnertime interactions are limited. Therefore, in this study, it was aimed to examine in depth the dinnertime interactions of children aged 4-6 and their parents. For this purpose, in this study, how the parents of 4-6 years old children interact with their children during the dinner, the type and content of the verbal expressions of the parents and children, the views of the parents about their dinnertime interactions, and the children's interaction with technological tools during the dinner were examined. It is thought that this research will contribute to the literature with its original subject.

Method

In this research, which is a qualitative case study design, it is aimed to examine in depth the interactions of 4-6 year old children and their parents during dinner. The participants of the research was reached according to the convenience sampling. The study group consists of 17 families and their children who voluntarily participated in the research.

The data of the research were collected through observation and semi-structured interviews between October and December 2021. The observation form prepared by the researchers consists of three parts; (1) general characteristics of the dining environment (date, duration, place, people), (2) the type of expressions used by the parent and child, and (3) the content of the conversations. The food process videos taken by the participants and delivered to the researcher were examined according to this observation form. Researchers have adopted the

role of "unattended observer" in this process. Data on the parents' thoughts on their dinnertime interactions were collected through semi-structured interviews.

Results

It was observed that the duration of the dinners varied. It has been seen that all family members are together at dinners, which are usually eaten at the dinner table. It was observed that few children were interested in technological tools such as television and smart phones during the meal. At this point, it was noteworthy that some content not suitable for children was observed, as well as content such as cartoons prepared for children.

When dinner conversations were examined, it was seen that parent-child interaction was limited. At this point, the expressions used by the parent and the child were examined separately. While parents generally used imperative expressions, children used descriptive expressions. The content of the statements also varied. While parents focused on table manners, children tried to have conversations about food or non-contextual topics. Parents suppress children's attempts to initiate conversations, interpreting it as a way to avoid eating.

Discussion and Conclusion

First, it has been seen that dinners are usually eaten with the family and at the dinner table. Considering the positive effects of children eating in a particular dining area and with their families (Fiese, Hammons, & Grigsby-Toussaint, 2012; Parkes, Green, & Pearce, 2020), it can be said that this is a positive result.

The second conclusion of the research concerns screen use during dinnertimes. It has been concluded that few families use technological devices such as television or telephone during dinnertime. In the literature, there are studies that reach both similar (Gökçe et al., 2021; Snow & Beals, 2006) and conflicting (Gündoğdu et al., 2016; Jusiene et al., 2019) results. Considering the effects of screen use during dinners, such as negative eating habits, behavioral problems or reducing family interaction, it is clear that family information studies are also necessary.

The third result of the study is that parents are more dominant in dinnertime interactions. This result is consistent with the literature (Beals, 1993; Hoff, 2010; Sheng et al., 2021). However, the type and content of the statements differed. In this research, parents often direct their children to command statements and try to speed up the eating process. On the other hand, it was observed that the children tried to have a conversation by mention on different subjects. It was noteworthy that these attempts of the children were suppressed by the parents. In other words, it is possible to say that the parent-child dinnertime interactions are limited.

The final conclusion of the study is that although parent-child dinnertime conversations are limited, there are many learning opportunities. Contrary to some studies (Quick et al., 2011), although parents do not describe dinnertime as a learning opportunity, they used mathematical language and became a model for their children by expressing courtesy sentences such as "good luck" or "enjoy your meal".

Finally, although this research has important results with its original subject, it has some limitations. Therefore, it is recommended to conduct research with more observations or in-depth interviews with different families. In addition, based on the results of the research, it is possible to say that there is a need for parent information studies on the supportive role of daily routines in early childhood.